

УДК 342.22:323.121. (477.8-89 Гал)»1921/1939»
DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.5>

ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА СОБОРНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ В ГАЛИЧИНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЄДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Мельник А.І.,

адвокат,

кандидат юридичних наук,

докторант кафедри історії держави,

права та політико-правових учень

юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

Мельник А.І. Еволюція ідеї державної незалежності та соборності в українській політико-правовій думці міжвоєнного періоду в Галичині та її вплив на єдність українського визвольного руху.

Розглядається політична ситуація, що склалася у зв'язку зі зміною статусу Західної України після 18 березня 1921 р., коли у Ризі було укладено договір між радянськими Росією і Україною, з одного боку, і Польщею, з іншого боку, тобто, після того, коли українці Галичини втратили свою державність і самостійність. На цьому етапі відбулось перегрупування національно-державницьких сил в українському політикумі, що започаткувало новий етап у розвитку української політико-правової думки в краю.

Показано, що ідея державності та соборності, яка розвивалась на основі сформованої концепції національної держави з урахуванням як цивілізаційного, так і національного й між-національного чинників, знайшла своє відображення у програмних документах українських партій, які стояли на державницьких позиціях, а також в публіцистиці політичних лідерів. Усі вони захищали українську національну ідею, однак в кожній з політичних сил було своє бачення вирішення національної перспективи, що позначилось на розбудові партійної структури галицького суспільства. Для легальних українських партій (УНДО, УСРП, УСДП, ФНЕ) спільним було те, що вони не визнавали законності польського панування на західноукраїнських землях і використовували легально-правові форми боротьби за відновлення національної державності. Відмінність полягала в тому, що в них були різні державотворчі концепції, шляхи і методи їх реалізації, зовнішньо-політичні орієнтири, ставлення до Польщі, радянської України, закордонного представництва на чолі з Є. Петрушевичем тощо. Нелегальні політичні організації

(УВО-ОУН) на шляху до відновлення державності визнавали лише революційні методи боротьби і займали діаметрально протилежні позиції в українському визвольному русі.

З'ясовано, що залежно від внутрішніх і зовнішніх обставин українські партії Галичини змінювали свою тактику, що впливало на еволюцію української політико-правової думки того чи іншого ідеологічного напрямку. Засвідчують це партійні постанови, резолюції та публіцистичні матеріали, опубліковані на сторінках тогочасних друкованих органів.

Ключові слова: Галичина, міжвоєнний період, українські легальні та нелегальні політичні партії, державність, соборність, політико-правова думка.

Melnyk A.I. The evolution of the idea of state independence and soborality in the Ukrainian political and legal thought of the interwar period in Galicia and its influence on the unity of the Ukrainian liberation movement.

The political situation that developed in connection with the change in the status of Western Ukraine after March 18, 1921, when an agreement was concluded in Riga between Soviet Russia and Ukraine, on the one hand, and Poland, on the other, that is, after the Ukrainians of Galicia lost their statehood and independence, is considered. At this stage, a regrouping of national-state forces in Ukrainian politics took place, which initiated a new stage in the development of Ukrainian political and legal thought in the region.

It is shown that the idea of statehood and unity, which developed on the basis of the formed concept of a national state, taking into account both civilizational and national and international factors, was reflected in the program documents of Ukrainian parties that stood on state positions,

as well as in the journalism of political leaders. All of them defended the Ukrainian national idea, but each of the political forces had its own vision of the solution of the national perspective, which affected the development of the party structure of Galician society. What was common to the legal Ukrainian parties (UNDO, USRP, USDP, FNE) was that they did not recognize the legitimacy of Polish rule in Western Ukrainian lands and used legal forms of struggle for the restoration of national statehood. The difference was that they had different state-building concepts, ways and methods of their implementation, foreign policy orientations, attitudes towards Poland, Soviet Ukraine, foreign representation headed by E. Petrushevych, etc. Illegal political organizations (UVO-OUN) on the path to the restoration of statehood recognized only revolutionary methods of struggle and occupied diametrically opposed positions in the Ukrainian liberation movement.

It was found that depending on internal and external circumstances, the Ukrainian parties of Galicia changed their tactics, which influenced the evolution of Ukrainian political and legal thought of a particular ideological trend. This is evidenced by party decrees, resolutions and journalistic materials published on the pages of contemporary printed media.

Key words: Galicia, interwar period, Ukrainian legal and illegal political parties, statehood, sobornost, political and legal thought.

Постановка проблеми. Актуальність та значимість історико-правового аналізу еволюції ідеї державної незалежності та соборності в українській політико-правовій думці міжвоєнного періоду в Галичині зумовлені тим, що провідні політичні партії краю, для яких ідея незалежності та соборності були наскрізною правовою доктриною, по-різному підходили до розв'язання національного питання, яке було одним із основних факторів для українського правосприйняття. Так, УНДО відстоювала легально-правові форми відновлення української державності, тоді як ОУН визнавала лише революційні методи боротьби і займала діаметрально протилежні позиції в українському визвольному русі. Ідеологічне протистояння двох найвпливовіших національно-державницьких партій призвело до різновекторності поглядів в українській політико-правовій думці у міжвоєнний період в Галичині.

Стан опрацювання. Теоретико-методологічну основу статті складають праці Т. Андрусика, О. Аркуші, І. Бойка, Л. Гай-Нижника, І. Гирича, О. Гриніва, Я. Грицака, О. Карпенка,

А. Ковалю, М. Кобилецького, С. Костя, О. Красівського, М. Кугутяка, В. Кульчицького, Б. Кухти, М. Литвина, О. Мошак, О. Павлишина, В. Потульницького, О. Салтовського, С. Сворака, В. Степанкова, О. Сухого, І. Терлюка, Б. Тищика, О. Токарчук, Я. Турчин, Н. Хоми, І. Усенка, М. Швагуляка та ін.

У процесі дослідження автор ознайомився з науковим доробком сучасних українських істориків, політологів та правників, у працях яких ідея державності та соборності була однією зі стрижневих тем при розгляді діяльності українських національно-державницьких партій Галичини¹. Однак, незважаючи на широку наукову та джерельну базу, в цих студіях немає історико-правового аналізу еволюції ідеї державності та соборності в українській політико-правовій думці міжвоєнного періоду в Галичині. Цей аспект проблеми у конкретному формулюванні досліджується вперше.

Формулювання мети статті. На основі вивчення історіографії, опрацювання наукової, публіцистичної та мемуарної літератури, багатого фактологічного матеріалу, різноманітного і складного історичного, суспільно-політичного, духовного контексту, дослідити еволюцію ідеї державної незалежності та соборності в Галичині в українській політико-правовій думці міжвоєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Політична ситуація, що склалася у зв'язку зі зміною статусу Західної України, спричинила перегрупування національно-державницьких сил в українському політикумі і започаткувала новий етап у розвитку української політико-правової думки в краю. Якщо після завершення Першої світової війни і розпаду Австро-Угорської монархії, коли національна самоідентифікація українців стала каталізатором національно-політичного руху й представники основних українських партій (націонал-демократи, радикали, соціал-демократи), незважаючи на різницю в програмах, на полеміку в пресі, продемонстрували національну єдність, спільно матеріалізувавши українську національну ідею – проголосили Західноукраїнську Народну Республіку та увійшли до складу уряду і парламенту, то після її занепаду вже не було однастайності у їх поглядах на шляхи відновлення державності і розв'язання соціальних проблем.

Попри загальну поразку визвольних змагань ідея державності та соборності була однією провідних засад української політико-правової думки міжвоєнної доби, яка розвивалась на основі сформованої концепції національної держави з урахуванням, як цивілізаційного так і наці-

¹ Дивитись наукові праці Адамовича С., Горбаня Т., Дацківа І., Ілина Л., Калакури Я., Калиняка Л., Луцького М., Макарчука С., Потіхи О., Сергійчука В., Соляра І., Христюка П. та ін.

онального і міжнаціонального чинників [28]. Своє відображення вона знайшла у програмних документах українських партій, які стояли на державницьких позиціях, а також в їх практичній діяльності.

Цього висновку доходимо з аналізу партійних програм, статутів, звітних доповідей так інтелектуальної спадщини знакових представників української політико-правової думки – Ю. Васисяна, С. Барана, Л. Бачинського, Д. Донцова, М. Ганкевича, І. Кедрина, К. Коберського, М. Колодзінського, С.З. Коссака, В. Кучабського, Д. Левицького, В. Мартинця, О. Назарука, О. Ольжича, Є. Онацького, В. Старосольського, М. Стахіва, О.Д. Паліїва, М. Шлемкевича та ін. Усі вони захищали українську національну ідею, однак в кожній з політичних сил було своє бачення вирішення національної перспективи, що позначилось на розбудові партійної структури галицького суспільства. Як слушно зауважує О.В. Турчак, частина національних політичних сил «вирішила стати на конспіративну дорогу, інші висловлювались за легальні дії» [1, с. 28–31].

Для легальних українських партій (УНДО, УСРП, УСДП, ФНЄ) спільним було те, що вони не визнавали законності польського панування на західноукраїнських землях і закликали до боротьби за відновлення національної державності. Відмінність полягала в тому, що в них були різні державотворчі концепції, шляхи і методи їх реалізації, зовнішньо-політичні орієнтири, ставлення до Польщі, радянської України, закордонного представництва на чолі з Є. Петрушевичем тощо. Нелегальні ж політичні організації (УВО-ОУН) на шляху до здобуття державної незалежності визнавали лише революційні методи боротьби і займали діаметрально протилежні позиції в українському визвольному русі.

Отже, залежно від внутрішніх і зовнішніх обставин українські партії Галичини, пропагуючи ідеї державності на шляху до її відновлення, змінювали свою тактику, що впливало на еволюцію української політико-правової думки. Засвідчують це партійні постанови, резолюції, а також публіцистичні матеріали, опубліковані на сторінках тогочасних друкованих органів, які були трибуною української політико-правової думки того чи іншого ідеологічного напрямку.

Однак слід зауважити, що преса, яка репрезентувала різні ідейно-політичні орієнтації далеко не однаково інформувала про суспільне життя й інтерпретувала його [17]. Так, програмні завдання націонал-демократів відображали партійні часописи «Свобода» і «Шлях нації», а також газета «Діло», яка не була офіційними органами УНДО, але підтримувала його діяльність, пропагували самостійність, соборність, демократію, антикомунізм і заперечувала ре-

волюційні методи відновлення української державності. Соціалісти-радикали проповідували немарксистський соціалізм (у газеті «Громадський голос») і також заперечували тактику збройної боротьби. Соціал-демократи, після відновлення своєї діяльності у 1928 році, виступали проти політики ополячення (газети «Вперед» та «Праця»), Фронт національної єдності Д. Палієва у щоденній газеті «Українські вісті», тижневиках «Батьківщина» та «Перемога» критикував діяльність керівництва УНДО і революційну тактику ОУН. А головний ідеолог українського інтегрального націоналізму Д. Донцов на сторінках «Вістника», інших видань закликав подолати традиційне для української політичної думки доктринерство. Преса ОУН – «Розбудова нації», «Український голос», «Голос», «Вісті» «Голос нації»), пропагувала ідею збройної боротьби і концепцію «перманентної революції».

Хрестоматійним прикладом партійного впливу на еволюцію української політико-правової думки може слугувати діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) – найбільшої і найвпливовішої української легальної політичної партії Західної України міжвоєнного періоду, яка виникла у 1925 р. в результаті злиття груп Української народно-трудової партії (УНТП), колишньої УНДП (змінила назву 28 березня 1919 р. на партійному з'їзді у Станиславові – А.М.), Української партії національної роботи (УПНР) і частини Української парламентської репрезентації (УПР).

Період 1930–1935 рр. став переломним у зміні політичної стратегії та тактики УНДО: від негації Польської держави до проголошення політики нормалізації польсько-українських відносин. Так, якщо в Маніфесті до української громадськості, опублікованому 15 липня 1925 року, УНДО заявляло, що «виступає як одна цілість, стає в одній оборонній і боєвій лаві, в одній суцільній фаланзі» для досягнення найвищого ідеалу нації – здобуття незалежної Української держави» [2], то в другій половині 1932 р. у тактиці націонал-демократів відбувся поворот: було вирішено вилучити з арсеналу партії гасла незалежності та соборності і замінити їх вимогою національно-територіальної автономії для всіх українських земель у польській державі [3, с. 98].

Контрверсійні процеси в діяльності УНДО знаходили відображення в українській політико-правовій думці національно-демократичного спрямування. Опубліковані документи, архівні матеріали засвідчують, що гостро критикуючи урядову політику у всіх сферах українського суспільного життя і наголошуючи, що санаційний режим Ю. Пілсудського «веде більш екстермінаційну політику щодо українців, ніж попередні уряди» [4, с. 407], націонал-демократи

спрямовували галицьке суспільство на розбудову українського життя легальними, насамперед парламентськими засобами. Вони розглядали польський сейм як важливий осередок боротьби за національні інтереси і використовували його трибуну для захисту політичних, господарських та культурно-освітніх прав українців. З огляду на це в західноукраїнському суспільстві зростали надії, що парламентська діяльність українських послів і senatorів приведе до покращання становища українського населення в Польщі [3, с. 89-90].

Сприяти цьому був покликаний спільний виборчий блок УНДО, УСРП та УСДП. Завдяки співпраці і координації дій під час виборів (4 та 11 березня 1928 р.) загалом до польського сейму було обрано 46, до сенату – 11 українців. Національно-державницькі сили отримали найчисельніше парламентське представництво: УНДО, «Селянський союз», УСРП та УПП разом здобули 35 своїх представників у сеймі та 10 – в сенаті [5]. Однак розбудови міцного спільного українського фронту не відбулося: виборчий блок не спромігся «спрямувати змагання всіх національних партій у річище організованого співробітництва» і після виборів розпався [6, с. 2].

Значною мірою це пояснювалось тим, що українське парламентське представництво, зрештою, як і західноукраїнський політикум загалом, було поділене на ідеологічні групи (центристські, автономістські, націоналістичні, радянськості) відповідно до своїх політичних світоглядів. Через ідейні і тактичні розходження представники УНДО та лівих партій не знаходили консенсусу при вирішенні складних політичних питань. Протиріччя між ними особливо загострились після публікації в газеті «Діло» циклу статей «Українська парламентська репрезентація на порозі нових завдань» [7, 21 листопада, 3 грудня]. Їх автор, І. Кедрин, провідний публіцист УНДО, наголошував на відсутності наміченої партійним проводом майбутньої політичної тактики, оскільки у нових суспільнополітичних умовах попередня стратегія націонал-демократів була малоефективною. «Бо в міжчасі, зазначав він, скорчився український національний культурногосподарський стан посідання і зайшли події, які нечувано національні відносини ускладнили» [7, 3 грудня].

Спричинились до цього ліквідація демократичного устрою в Польщі та події в радянській Україні (репресії, колективізація, голодомор 1932-1933 рр.). Як справедливо зазначає О.Б. Потіха, «польський пацифікаційний наступ у Галичині та радянська політика винищення українства в УСРП на початку 1930-х рр. підштовхнули УНДО до пошуку нових методів діяльності та викликали зміну політичної лінії

партії у напрямі пошуку шляхів порозуміння з польською владою» [3, с. 58].

Однак заклики націонал-демократів до співпраці з окупаційним урядом, що розглядати Польщу вже не як ворога, а як потенційного союзника в боротьбі з більшовиками [20], наштовхнулись на рішучий опір всередині проводу УНДО, а також серед лівих та правих українських політичних сил. Так, газета «Батьківщина» назвала промову Д. Левицького у варшавському сеймі «новим «вірую» УНДА» і підкреслила, що голова партії виголосив нову платформу не українського народу, а «тільки і тільки унівської парламентської репрезентації і членів партії» [8]. Протестуючи проти угодовської політики УНДО, Д. Паліїв, який організував з цього приводу інформаційну кампанію, називав керівництво партії «клікою, що має на меті тільки свій матеріальний інтерес», «опортуністичним табором», «колишньою автономістичною групою», «угодовщиною» тощо [9, с. 1-2; 10, с. 1-2], а тому пропонував повернутися до давньої платформи УНТП – невизнання законності польського панування у Східній Галичині.

Негативне ставлення до нормалізації відносин з владою висловили соціалісти-радикали, назвавши її «таємною угодою УНДО з урядовим табором» [11, с. 83], і звинувачували націонал-демократів в опортунізмі, корисливості, що проявлялася у небажанні розлучатися з депутатськими мандатами [12]. Таку ж позицію зайняли соціал-демократи, гостро засудивши «нормалізаційну» політику як таку, що відображає інтереси не «цілого українського народу, а тільки буржуазно-клерикальних партій» [13].

Проти компромісу з Польщею рішуче виступили українські націоналісти, які категорично заперечували співжиття з поляками в рамках чужої державності, зрештою, як і з іншими панівними націями [14]. Особливо гостру реакцію викликало вилучення керівниками УНДО з арсеналу партії гасла соборності і заміна його вимогою національно-територіальної автономії для всіх українських земель у складі Польщі. ОУН не сприйняла цих змін, адже ідея соборності в українській політико-правовій думці передбачала єдність етнічних українських земель у межах однієї держави.

Цю стратегічну перспективу визначали «Постанови Великого збору», в яких йшлося не лише про загальні засади ОУН, а й про державний устрій, форму майбутньої української держави. Відповідно до правової доктрини ОУН найважливіше завданням української нації в період її поневолення полягало в соборності етнічних земель. Член проводу ОУН М. Сціборський зазначав зокрема, що без своєї державності, а тим більше в межах держави, що завжди була історичним ворогом української державності,

соборність має лише формальний характер [15]. З ним солідарним був Ю. Вассиян, який вбачав розвиток нації у здійсненні ідеї соборного державного руху [16]. На соборницьких позиціях стояли друковані видання УВО – «Наш шлях» і «Сурма», які системно популяризували націоналістичне вчення в ідеологічно-політичних статтях проти радянофільства, більшовизму, автономізмів і угодовства.

Отже, якщо в 20-х роках, після укладання варшавської декларації і варшавського договору, зміну політики націонал-демократів щодо проблеми соборності українських земель можна було певним чином обґрунтувати зближенням С. Петлюри і Ю. Пілсудського, який намагався врятувати українську державність, жертвуючи ідеєю соборності і територіальною цілісністю, то в середині 30-х років, коли стало зрозумілим, що проти державної незалежності України виступає як Польща, підтримувана колективним Заходом, так і Радянський Союз, політичні наміри УНДО наштовхнулись на жорсткий опір молоді, енергійної української політичної сили – ОУН. Відтоді в Галичині почала активно утверджуватись націоналістична течія, яка відчутно впливала на формування нових світоглядних позицій українців.

Важливу роль у цьому процесі, як правильно зазначає С. Кость, відіграла преса ОУН, яка попри свою емоційність, полемічність, категоричність, попри певні тактичні прорахунки свого керівництва все ж відображала головну тенденцію української історії – прагнення здобути державність революційним шляхом, а не йдучи на компроміс, погоджуючись на малоїмовірну автономію [17]. З цією тезою важко не погодитись, адже для українців важливим чинником традиційного правосприйняття є «революційність», яка стала формою суспільного спротиву і одночасно механізмом декларування політичних вимог [28].

Потужний вплив на розвиток націоналістичного напрямку в українській політико-правовій думці зробив Д. Донцов – український літературний критик, публіцист, філософ, політичний діяч, який сформував світоглядну й ідейну програму українського націоналізму. У книгах «Підстави нашої політики» (1921 р.), «Націоналізм» (1926 р.) у десятках публікацій, що появились на сторінках «Літературно-наукового вістника» і «Вістника» міжвоєнної доби, Д. Донцов виклав світоглядну й ідейну програму українського націоналізму, обґрунтував загальні принципи української політики та закликав до збройної боротьби за відновлення української державності. «Коли Україна хоче вийти зі стану провінції, зазначав він, мусить витворити в собі, крім волі до влади, ту всеобіймаючу ідею, ідею опанування духового, економічного і політичного нації. Без

такої ідеї ми всі лишимося нацією уярмленою, провінцією, народом, що житиме роздвоєною душею, не в стані витворити збірної волі... Так буде доки не виповімо безоглядної війни всім атомістичним та інтернаціональним доктринам... Такою ідеєю може стати в нас не всесвітня, ані соціальна, лише *тільки національна ідея*, що б гляділа в майбутнє і мала відвагу скорити собі свій світ» [18, с. 325]. Ця ідея стала і нормою практики, життя, моральним імперативом членів УВО і ОУН. [17] Вона знайшла підтримку і подальший розвиток у працях Д. Андрієвського [29], Ю. Вассияна [32], М. Сціборського [30], Ю. Липи [31] та ін.

Правда, до середини 30-х років провідні українські політики і публіцисти не сприймали державно-правових поглядів Д. Донцова. Його критикували націонал-демократи (В. Баран, В. Мудрий, З. Пеленський, І. Кедрин), консерватори (В. Липинський, С. Томашівський, В. Кучабський, О. Назарук), соціал-демократи (В. Старосольський, М. Ганкевич, В. Левинський, К. Коберський, В. Лисий, М. Матчак, М. Стахів) та ін. Однак, як влучно зауважує С. Кость, без Д. Донцова українська політична думка і публіцистична не отримала б могутнього творчого й інтелектуального імпульсу [17].

Протиріччя між націонал-демократами і націоналістами з кожним роком посилювались. Певним чином це було пов'язано з легальним статусом політичних сил, які вони представляли. Однак головною причиною, як справедливо зазначає Л. Калиняк, були істотні розбіжності в політичних постановах УНДО та ОУН, внутрішньопартійні зміни в цих організаціях, що мали місце в середині 1932 р. [19] й вирішально вплинуло на подальшу політичну еволюцію національних демократів та націоналістів. У своїх наслідках вони започаткували перехід УНДО та ОУН на діаметрально протилежні позиції в українському політичному русі на Західній Україні у міжвоєнний період [19, с. 552].

Як вже зазначалось, націонал-демократи відстоювали легально-правові форми відновлення української державності, тоді як націоналісти пропагували насильницькі методи і спрямовували українську політико-правову думку на підготовку «перманентної національної революції», під якою вони розуміли постійний стан збройної боротьби з окупантом та постійну психічну мобілізацію населення. ОУН звинувачувала УНДО в угодовстві та опортунізмі [20]. І якщо на перших порах частина керівництва ОУН не виключала можливості використання легальних методів боротьби з окупаційним режимом, зокрема парламентської трибуни, і була налаштована на співпрацю з націонал-демократами, то після того, коли УНДО стало на шлях пошуку українсько-польського компромісу, ОУН остаточно від-

мовилася від усякої легальності і зосередилася на підпільній революційній роботі [20, с. 72], будучи переконаною, що одній силі можна було протиставити тільки іншу силу. Тому союз з одним ворогом проти другого вважала неприпустимим

Це викликало гостру полеміку між представниками двох найвпливовіших національно-державницьких партій. Так, член проводу УНДО В. Целевич у книзі «Нарід. Нація. Держава» на ідеологічному рівні обґрунтував шкідливість діяльності ОУН і наголосив, що твердження ОУН про доцільність насильницьких методів боротьби і її віра в так звану «перманентну національну революцію» – це щонайменше велике непорозуміння, яке, на жаль, дуже дорого коштує цілій нації» [21, с. 71]. Він наголосив, що УНДО є партією демократичною і її програма – єдина, що співпадає з потребами українського народу, а таємна ОУН «не посідає демократичних засад, лише диктаторські, а всяка націоналістична диктатура, нав'язана українському народові є для нього шкідливою» [22, арк. 1111 зв.].

Не випадково керівник УНДО Д. Левицький відмежувався від українського підпілля, зазначивши, що Український клуб і УНДО ведуть легальну боротьбу за права свого народу і вважають будь-який індивідуальний терор шкідливим для національного розвитку [23, арк. 67]. При цьому, пояснюючи негативне ставлення своєї партії до українських націоналістів, Д. Левицький заявив, що воно не зміниться до того часу, доки ОУН «не змінить самих підстав своєї діяльності, доки не відмовиться від вступання в актуальнополітичну боротьбу, не стане самою організацією конструктивною, не переведе радикальної «чистки» у своїх рядах та зміни своєї організаційної структури» [24, с. 3].

Закономірно, що політична позиція провідників націонал-демократів знаходила відображення на сторінках легальних українських часописів, які критикували насильницькі методи боротьби і формували демократичні ідеї. Так, пресовий орган УНДО «Свобода» у статті «Хвиля неспокою: про деякі спроби «революційної активізації мас» наголосив, що неможливо вести подвійну політику, а саме: розбудовувати наші установи і водночас реалізувати революційну політику, не можна узгодити між собою політику конструктивну і політику революційну [25]. Натомість націоналістична преса («Сурма», «Український голос» та ін.) проводили активну пропаганду проти УНДО, проповідуючи тезу: «Хто не з нами, той поза скобками громадянства» [26, с. 160]. А пресовий орган ПУН – газета «Розбудова нації» писала, що такі факти, як декларація політичних партій ЗУЗ (Західноукраїнських земель – А.М.) є зайвим доказом не розуміння справжніх шляхів визволення з боку

тих чинників, які мають претензії вважати себе за провід нації. Вони ілюструють фатальну короткозорість представників відповідних партій і груп, хворобливу неміч їхньої волі, розрідженої умовами легалізму та звичкою приладнуватися до окупаційних режимів, або на них орієнтуватися, але ніколи чинно поборювати [27, с. 341].

Це призвело до розмежування у відносинах між УНДО та ОУН і політичної конфронтації між ними, що негативно позначилось на єдності визвольного руху та ускладнило боротьбу проти національного поневолення українців.

Висновки. У міжвоєнний період провідні політичні сили Галичини по-різному підходили до розв'язання національного питання, яке було одним із основних факторів для українського правосприйняття. Націоналісти пропагували насильницькі методи боротьби і підготовку до «перманентної національної революції», відмовляючись таким чином від ідеалів демократії на користь авторитарних принципів побудови державності. Тоді як націонал-демократи відстоювали легально-правові форми. Ідеологічне протистояння двох найвпливовіших національно-державницьких партій безпосередньо впливало на еволюцію української політико-правової думки, проявом якої була гостра полеміка на сторінках українських часописів міжвоєнного періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Турчак О.В. Ставлення українських політичних партій до Польської держави: перша половина 1920-х рр. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 10-1. Т. 1. С. 28–31. 2. Діло. 1925, 15 липня.
2. Діло. 1925, 15 липня.
3. Потіха О.Б. УНДО в суспільно-політичному житті Західної України першої половини 1930-х рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01/ Національна академія наук України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2011. 174 с.
4. Соляр І. УНДО І ПОЛЬЩА в 1928–1930 рр.: Пошук шляхів порозуміння. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 17/2008. С. 177–185.
5. Діло. 1928, 15 березня.
6. Данько М. Єдність і право нації. *Діло*. 1931. 4 серпня.
7. Діло. 1930. 21 листопада, 3 грудня.
8. Батьківщина. 1934, 14 лютого.
9. Паліїв Д. На ліквідацію обману. *Новий час*. 1933, 13 липня.
10. Паліїв Д. На чисті води. *Новий час*. 1933, 12 липня.
11. Стахів М. Демократія, соціалізм та національна справа. Львів, 1936. 43 с.

12. Громадський голос. Львів.1935. 20 липня; 24 серпня.
13. Райківський І.Я. Українська соціал-демократична партія (1928–1939). Івано-Франківськ, 1995. 66 с.
14. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 344 (Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) м. Львів). Оп. 1. Спр. 117. Арк. 2.
15. Сціборський М. Соборність політики і психології — засада визволення. Самостійна думка, ч. 1, 1931.
16. Вассиян Ю. Ідеологічні основи українського націоналізму. Розбудова нації. 1929. Ч. 3-4. С. 65–77.
17. Кость С. Західноукраїнська преса першої половини ХХ ст. у всеукраїнському контексті (засади діяльності, періодизація, структура, особливості функціонування). Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 445 с.
18. Донцов Д. Націоналізм. Лондон- Торонто. 1966. 363 с.
19. Калиняк Л. Політичні суперечності між УНДО та ОУН і поляризація українського руху в Польщі (1932–1935). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012-2013. Випуск 13-14. С. 549–563.
20. Зайцев О.Ю. Націоналізм і національна демократія: витоки конфлікту (1920–1930-ті рр.). *Сучасність*. 1994. № 2. С. 70–76.
21. Целевич В. Нарід, нація, держава. Вінниця, 1993. 110 с.
22. Державний архів Тернопільської області Ф. 3. Тернопільське повітове староство. 1921–1939 рр. оп.1. Спр. 4438. Матеріали про діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), 1934 р., 61 арк.
23. Державний архів Тернопільської області Ф.3. Тернопільське повітове староство. 1921–1939 рр. оп.1.. Спр. 1959. Місячні звіти воєводського управління про суспільно-політичну ситуацію, стан безпеки, революційний і націоналістичний рух у воєводстві. Т. 2, 1931-1932 р. 67 арк.
24. Діло. 1934, 7 січня.
25. Хвиля неспокою: про деякі нові спроби «революційної» активізації мас . Свобода. 1937. Ч. 19.
26. Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі. Нью-Йорк. 1976. 724 с.
27. «Саботаж» і «Пацифікація» в Західній Україні. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. За ред. Гунчака Т., Сольчаника Р.1983. 381 с.
28. Ілин Л.М. Еволюція правосприйняття українців починаючи з середини ХІХ ст. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія : Право. 2016. № 1. С. 59–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_20161310.
29. Андрієвський Д. Розбудова нації. Національна думка. 1927. Ч. VII-VIII. С. 1–7.
30. Сціборський М. Шлях націоналізму. Державна нація. 1927. Ч. 2.
31. Липа Ю. Чорноморська доктрина. Краків. 1940. 4 с.
32. Вассиян Ю. Твори. Торонто, 1972. Т. I: Степовий Сфінкс: Суспільно-філософічні нариси. С. 114.